

Obsahová analýza tisku jako forma monitoringu vztahu ochrany přírody a socioekonomického rozvoje

D. Kušová, J. Těšitel, M. Bartoš: Content Analysis of Regional Periodicals – Tool to Monitor the Relationship between Nature Protection and Socioeconomic Development. Život. Prostr., Vol. 40, No. 4, p. 211 – 214, 2006.

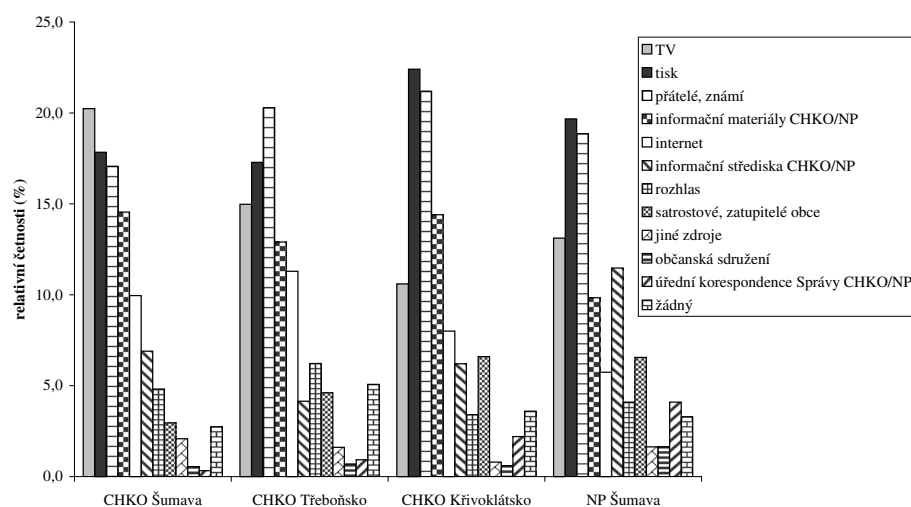
Comparative monitoring of regional periodicals and their content analysis were done with the aim to identify media the image of relationship between nature protection and socioeconomic development of municipalities in three selected Landscape protected areas – Šumava, Křivoklátsko and Třeboňsko. Within the analysis, the attention was primarily paid to conflicts between administration of protected areas and municipalities, or to examples of their good cooperation. Based on result gained, we can state that Třeboňsko and Křivoklátsko proved to be areas without critical tensions, while in Šumava Mts. there are many circumstances that prevent reaching of consensus between both sides. However, the recent newspaper articles reflect the fact that situation is getting better in the Šumava Mts. as well – the tension seems to vanish; municipalities and nature protection bodies manifest a still growing willingness to get started to communicate with each other. The analysis was conducted within the project *Participative management of protected areas – key to minimize conflicts between biodiversity protection and socioeconomic development of local municipalities*. Outputs are expected to be used, as one of information sources, in formulating of communication strategy for administrations of the three particular Landscape protected areas.

Projekt *Participativní management chráněných oblastí – klíč k minimalizaci konfliktů mezi ochranou biodiversity a socioekonomickým rozvojem místních komunit* byl zaměřen na navržení optimálního modelu koexistence ochrany přírody a přiměřeného socioekonomického rozvoje v chráněných územích. V jeho rámci se uskutečnil i monitoring regionálního tisku formou obsahové analýzy. Cílem byla identifikace mediálního obrazu vybraných chráněných oblastí, především případů dobré spolupráce, nebo, naopak, konfliktů mezi správou chráněného území a obcemi. Výsledky posloužily jako jeden z podkladů pro návrh komunikační strategie pro Správy CHKO. Vycházeli jsme z obecného předpokladu, že tisk je součástí masové komunikace, odráží předpokládaný zájem veřejnosti o konkrétní problematiku a je také zprostředkovatelem sociální kontroly institucí, které ji mají na starost. Zároveň vždy reaguje

na každodenní život konkrétních lokálních komunit (např. DeFleur, Ball-Rokeach, 1996).

Obsahová analýza regionálního tisku

Obsahová analýza, kterou jsme při monitoringu použili, je standardní sociologickou technikou studia dokumentů. Je možné doplnit ji kvalitativní obsahovou analýzou, jež nabízí detailnější interpretaci procesu mediální konstrukce ve vztahu k daným problémům (Disman, 1993). Komparativní monitoring regionálního tisku zahrnoval následující modelové oblasti: CHKO a NP Šumava, CHKO Křivoklátsko a CHKO Třeboňsko (obr. 1). Pro obsahovou analýzu se použily deníky: MF Dnes-jihočeský, MF Dnes-plzeňský, MF Dnes-středočeský, dále pak Českobudějovické listy, Českokrumlovské listy, Jindřichohradecké listy, Listy Prachatické

1. Zdroje informací o dění v CHKO/NP

ka, Táborské listy, Plzeňský deník, Klatovský deník, Kladenský deník, Rakovnický deník a Berounský deník. Sledovalo se téměř sedmileté období, od ledna 1998 do září 2004, s cílem zachytit vývoj mediální prezentace vztahu ochrany přírody a rozvoje obcí. Záznamovými jednotkami byly celé články, které obsahovaly název příslušné CHKO/NP doplněné alespoň jedním z vybraných klíčových slov.

Na základě provedené rešerše bylo za sledované období nalezeno 550 relevantních záznamových jednotek. Záznamy ovšem nebyly rozloženy mezi jednotlivá modelová území rovnoměrně. Frekventovanost šumavských problémů v tisku je ve srovnání s Křivoklátskem a Třeboňskem přibližně pětinašobná. Konkrétní mediální obraz situace v jednotlivých chráněných oblastech byl sestaven na základě informací primárně uvedených ve zmíněném denním tisku. Kvantitativní údaje byly doplněny kvalitativní typologií obsahových sdělení (podrobněji Kušová a kol., 2005)

• **Národní park a Chráněná krajinná oblast Šumava** (407 záznamů). Z analýzy tisku vyplynulo, že z hlediska vzájemného vztahu mezi ochranou přírody a obcemi je Šumava ze všech tří chráněných oblastí mediálně nejvíce konfliktním územím. Ve sledovaném tisku obě strany často shodně hodnotili své vztahy jako velmi napjaté a vzájemnou komunikaci jako kritickou. Úředníky Správy NP a CHKO obce kritizují za byrokratičnost a zbytečnou přísnost, za svévolné ovlivňování chodu obecních záležitostí, znemožňování a zpomalování rozvoje obcí. Správu NP rovněž kritizují za chybné řízení, špatný stav chráněných les-

ních porostů, obcházení potřeb a názorů starostů obcí na území CHKO a NP. S příchodem nového ředitele se očekávala pozitivní změna v komunikaci s obcemi, jejich větší informovanost a hledání „společného jazyka“. NP je uznáván jako chráněné území, ale očekává se i ekonomický profit jeho obcí. Obsahová analýza tisku dále potvrdila známý fakt, že šumavské obce tvoří homogenní skupinu. Odlišnosti se projevují jednak v jejich „mediální aktivitě“, jednak v postoji k národnímu parku.

Ukazuje se, že *střetové oblasti* se týkají problémů,

jejichž řešení má zásadní význam pro další existenci obou stran. Některé z nich mají charakter obecného problému, například spor o historický majetek obcí na území národního parku, vytváření zonace a prosazování plánu péče, způsob řešení kůrovcové kalamity (podrobněji např. Mentberger, 2006). Jiné se vztahují ke konkrétním lokalitám. Příkladem je spor o výstavbu sjezdovky na Smrčině, nebo o využití vojenského areálu Boletice apod.

Kromě velkého počtu problémů se na stránkách deníků objevily i články o dobré spolupráci mezi ochranou přírody a obcemi. Bylo jich sice podstatně méně, lze je však považovat za projev společného zájmu o rozvoj území formou zvýšení jeho turistické vybavenosti. Konkrétně šlo o údržbu zimních běžeckých tratí, provoz linek ekologických autobusů, opravu kapliček, pamětních kamenů a budování informačních středisek.

Analýza postihla období 1998 – 2004. Během těchto let bylo možné pozorovat vývoj vztahů mezi oběma stranami. Původní „nesmířitelnou“ rétoriku postupně nahradil smířlivější tón, který naznačuje i konvergenci stanovisek správy národního parku a obcí. Napětí začíná střídat (alespoň v některých člancích) snaha o spolupráci.

• **Chráněná krajinná oblast Křivoklátsko** (78 záznamů). Ve srovnání se Šumavou se Křivoklátsko mediálně prezentovalo jako bezkonfliktní oblast. Obce i CHKO mají společný zájem na podpoře turismu a citlivě nasměrovaného cestovního ruchu, který by se orientoval nejen na pražskou klientelu, ale i na zahraniční návštěvníky. Výhledově bude území sousedit s „Velkou Prahou“.

Správa CHKO v průběhu let hodnotí v tisku vztah k obcím na svém území jako „dobrý a stále se zlepšující“, poskytuje jim poradenský servis v oblasti přírodních věd, územního plánování, ekologické stability, architektury a urbanismu. Rází heslo „spolupracovat a nebýt dalším byrokratem“.

Střety mezi obcemi a ochranou přírody se týkaly běžného fungování konkrétních obcí, nepřesahovaly většinou rámec rutinní agendy ochrany přírody, nevyvolávaly žádné „vzednuté emoce“. Články, které tento vztah reflektovaly, měly zpravidla pouze informativní charakter.

Je potěšitelné, že příklady dobré spolupráce byly v tisku zastoupeny mnohem výrazněji než „střetové oblasti“. Články se jednak pochvalně zmiňují o „osvětových“ aktivitách správy CHKO, mezi které patřilo například vybudování naučných stezek a cyklostezek, provoz vzdělávacího a informačního střediska CHKO v Křivoklátu-Budech, ve kterém se často konají akce pro školy, obce, pedagogy a další zájemce z řad veřejnosti. Rovněž každoročnímu pořádání Evropského dne parků na Křivoklátsku se v tisku vždy věnuje pozornost. Další články demonstrují společný zájem obcí a správy CHKO na rozvoji území. Konkrétně šlo o podporu správy při získání dotací na výstavbu čistíček odpadních vod a plynofikaci obcí. Dobrý vztah mezi správou a obcemi naznačuje i fakt, že projednání vyhlášení ptačích oblastí Natura 2000 proběhlo na Křivoklátsku bez problémů.

- **Chráněná krajinná oblast Třeboňsko** (65 záznamů) se také v tisku *prezentovala spíše bezkonfliktně*. Medializované případy střetů mezi ochranou přírody a ekonomickým rozvojem území se týkají, stejně jako na Křivoklátsku, především fungování samotných obcí. Každou zimu se v tisku například diskutuje o údržbě silnic, neboť v CHKO není možno v době náledí používat sůl. Inertní posypy však způsobují ucpávání kanalizace obcí. Na rozdíl od Křivoklátska byl však v případě Třeboňska mediální obraz vztahu ochrany přírody a rozvoje obcí rozšířen i o problematiku provozu místních výrobních odvětví. A to zavedených, jako je rybníkářství, těžba šterkopísků a lázeňství, i nově se konstituujících, jako je čerpání vody z hlubinných vrtů a turismus. Ne vždy jde o střet mezi správou

2. Turisté v CHKO/NP Šumava. Foto: M. Bartoš

CHKO a obcemi. Někdy dokonce spolupracují proti třetí straně.

Tisk výrazně reflektoval příklady spolupráce. Projednávání sítě území Natura 2000 proběhlo bez větších problémů. Tato území se prakticky kryjí s dosavadními chráněnými oblastmi, kde jsou lidé zvyklí na omezení a šetrné hospodaření. Další články přinesly informace o spolupráci mezi obcemi a správou CHKO při získávání dotací na údržbu a výsadbu zeleně, na vybudování kanalizace či na čistírnu odpadních vod. Tisku neunikla ani „osvětová“ aktivita správy, konkrétně budování naučných stezek a cyklotras a podíl na vytváření expozice *Krajina a lidé* na třeboňském zámku.

Rozdíly v mediální prezentaci a vnímání jednotlivých území

Vyjděme ze vstupního předpokladu, že tisk je vždy odrazem předpokládaného zájmu veřejnosti o konkrétní problematiku. Už samotný počet článků lze považovat za indikátor mediální přitažlivosti dané tematiky a konstatovat, že jednotlivá území se značně liší.

Zdá se, že Třeboňsko a Křivoklátsko jsou území, kde problematika ochrany přírody nečeří hladinu veřejného mínění. Z obsahové analýzy článků vyplývá, že „střety“ mezi ochranou přírody a obcemi mají ve většině případů formu rutinní správní agendy. V žádném

případě nemají charakter rozhodnutí fatálních pro jednu ze zúčastněných stran. Dá se dokonce konstatovat, že v obraze, který tisk o obou územích vytváří, převládají příklady dobré spolupráce mezi ochranou přírody a obcemi. Máme-li se pokusit o hypotézu, bude mít nejpravděpodobněji formu výroku, že za téměř 30 let existence CHKO v území si „oba systémy na sebe zvykly“.

Šumava se od předcházejících dvou území v tomto ohledu liší. Díky poměrně krátké existenci národního parku, jehož aktivity navíc „překrývají“ aktivity CHKO, nelze říci, že by byla mediálně bezkonfliktní oblastí. Nalezení konsensu mezi správou NP a obcemi na jeho území ztěžuje přítom řada okolností. Jednak se CHKO a NP Šumava rozkládají na území dvou krajů, dále pak se stále hledá odpovídající zákon o Národním parku Šumava, obce bojují o finanční kompenzace a dotace svých rozpočtů a v neposlední řadě je trápí i nezaměstnanost. V tisku prezentované střety lze považovat za střety fatální. Rozhodnutí jedné strany může mít charakter „likvidačního“ opatření pro stranu druhou (např. zmenšení rozlohy parku nebo jeho přerážení versus zablokování stavby mostu přes Lipno atd.). Vztahy jsou tudíž napjatější. Nicméně i zde se postupně stanoviska sbližují a projevuje se snaha o obnovení vzájemné komunikace. Správa NP si patrně uvědomuje, že jejím cílem je nejen ochrana unikátní přírody, ale že národní park současně představuje významný potenciál umožňující kvalitní život a udržitelný rozvoj obcí na jeho území. Uvedená hypotéza by se tedy dala mírně reformulovat do otázky: Kolik času je třeba na to, aby si oba systémy na sebe zvykly? Možná, že se za dvacet let bude o Šumavě v denním tisku psát v podobně „selankovitém“ duchu, jako se dnes píše o Krivoklátsku a Třeboňsku.

Společný zájem

Konvergence postojů ochrany přírody a obcí ve všech sledovaných CHKO se projevuje nejvíce v tom, že obě strany, zdá se, pochopily sdílenou zodpovědnost za „fungování“ území. Konsensus panuje v názoru, že jedním ze společných cílů může být rozvoj „udržitelného“ turismu (obr. 2). Obě strany zřejmě identifikovaly bezkonfliktní komparativní výhodu daných území, kterou je určitá „přírodní neporušenost.“ Lze se tedy dopustit zdánlivě paradoxního výroku, že ochrana přírody v těchto územích garantuje ekonomický rozvoj založený na využívání místních zdrojů (Sharpley, 2000).

V rodině prostředků masové komunikace patří tisk spíše mezi veterány. Přes současný nástup nových médií se však stále považuje za velmi důležitý a často používaný zdroj informace. Tuto roli zřejmě plní i ve sledovaných chráněných územích, jak je patrné z obr. 1

(podrobné výsledky Těšitel a kol., 2005). Televize, tisk, přátelé a známí a informační materiály jsou pro místní obyvatele nejvíce využívanými zdroji informací o tom, co se v CHKO děje.

Tisk, jako každé jiné médium masové komunikace, má dvojí roli. Jednak odráží realitu, jednak se podílí na jejím vytváření. Má tedy cenu jej studovat v obou modech. Předložený článek se primárně soustřeďuje na jeho funkci „zobrazovací“. I tady je ale na místě otázka vypovídací schopnosti informací získaných touto formou. Obsahovou analýzu tisku jsme v projektu použili na vstupní zmapování problematiky a jako komplement ostatních metod, konkrétně semistandardizovaných rozhovorů s experty a dotazníkového šetření zaměřeného na kvalitu života v CHKO. Po vyhodnocení výsledků všech tří metod se ukázalo, že problematiku popisují strukturálně stejně.

Analýza tisku se v projektu osvědčila jako metoda rekognoskace terénu. Má pro to všechny nezbytné předpoklady – výsledky poskytuje poměrně rychle a je levná. Pro celkové pochopení tak komplexního problému, jakým je koexistence ochrany přírody a obcí, by však měla být doplněna i dalšími metodami.

Tato práce vznikla v rámci výzkumného záměru Ústavu systémové biologie a ekologie AV ČR – AV0Z60870520 a za finanční podpory projektu MŽP ČR VaV 610/3/03

Literatura

- DeFleur, M., Ball-Rokeach, S.: Teorie masové komunikace. Praha : Karolinum, 1996, 363 s.
- Disman, M.: Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha : Karolinum, 1993, 374 s.
- Kušová, D., Těšitel, J., Bartoš, M.: The Media Image of the Relationship between Nature Protection and Socio-economic Development in Selected Protected Landscape Areas. *Silva Gabreta*, 11, 2005, 2 – 3, p. 123 – 133.
- Mentberger, J.: Národní park Šumava a jeho ohroženost kalamitním přemnožením kůrovců. *Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce*, s. r. o., 2006, 44 s.
- Sharpley, R.: Tourism and Sustainable Development: Exploring the Theoretical Divide. *Journal of Sustainable Tourism*, 8, 2000, p. 1 – 19.
- Těšitel, J., Kušová, D., Matějka, K., Bartoš, M.: Lidé v biosférických rezervacích. České Budějovice : Ústav systémové biologie a ekologie AV ČR, 2005, 54 s.

PhDr. Drahomíra Kušová, draku@usbe.cas.cz
Ing. Jan Těšitel, CSc., jante@usbe.cas.cz
Ing. Michael Bartoš, CSc., michlba@usbe.cas.cz

Ústav systémové biologie a ekologie, AV ČR, Na Sádkách 7, 370 05 České Budějovice